

Némethy Károly

A FELSZABADULT BUDA KÖZIGAZGATÁSÁNAK ÚJJÁÉPÍTÉSE

Jeges Ernő rajzaival

1945. január 15 este. Hónapokig tartó távollét után végre itthon. Elszorul a szívem a feldúlt lakás láttára. Kis házam alagsorában elképzelhetetlenül szűk helyen 25 ember. Ez a szó, hogy »tömegszállás« ideális állapot a valósághoz képest. De így van most mindenütt. Vajjon lesz-e még egyszer normális élet? Ha igen: emberfeletti munka kell hozzá.

Január 16. Kora reggel, jelentkezik Záborszky László tanácsjegyző. Referál: két nap előtt az orosz katonai parancsnokság kívánságára népgyűlést hívtak össze, hogy újból felállítsák a legszükségesebb polgári hatósági szerveket. A népgyűlés megválasztotta a rendőrség és a megalakítandó »Lipótmező« kerület előljáróságának tisztikarát. Az orosz parancsnokság kívánságára az eddigi magyar törvények szerint, a régi szervezetben kell kialakítani a közigazgatást és mindenkinek eddigi hivatását kell folytatnia. A felszabadult területen Záborszky volt az egyetlen székesfővárosi alkalmazott, őt választották előljáróvá, — most, hogy hazatértem, kéri, vegyem át a vezetést. Természetesen nem vállalom, hiszen a választáson nem vehettem részt, de egyébként is: remélem, nem-sokára felszabadult egész Budapest és akkor elfoglalhatom régi hivatalomat a Városházán. Az előljáróság az Udvarhely-utca egyik kis villájában működik. Minden helyiség tele emberekkel. Olyan nyüzsgés, mint egy hangyabolyban. Rögtönzött megbeszélés: valószínűleg a felszabadult Buda más részein is megindult az élet, központi közigazgatási szervet kellene tehát létesíteni — mondják. Ellátogatok a rendőrségre is. Mindenütt tömegek. Kopott, szomorú emberek, legnagyobb bajuk a teljes bizonytalanság. Felragyognak az arcok a kitűzött nemzeti színű zászló s a magyar hivatalokat jelző feliratok láttára. Mindenkinél van kérése, panasza. Egyelőre egyetlen nagy káosz.

Január 17. Újabb rögtönzött megbeszélés a rendőrségen. Kéretjük Szendy Károly nyugalmazott polgármestert, hogy vegye át a felszabaduló részek közigazgatásának vezetését. Elhárítja. Közli, hogy Bódy László alpolgármestert tudomása szerint egy maga-

sabb orosz parancsnokság Debrecenbe kísértette a megalakuló magyar kormányhoz, Morvay Endre alpolgármester pedig súlyos betegen, előtte ismeretlen helyen tartózkodik: mint rangban következőt, engem ajánl a helyettes polgármesterségre. A megjelent lakosság kérésére vállalom a feladatot, de hangsúlyozom, hogy csak ideiglenesen, addig, míg a vezetést a törvényesen megválasztott szervnek, — remélhetőleg mielőbb átadhatom. Jegyzőkönyvet veszünk fel.

Január 18. Az orosz parancsnokság jóváhagyásával megkezdem a munkát. Részletek megbeszélése.

Január 19. Az eddigi előljárósági helyiséget az orosz katonaság veszi igénybe. De egyébként is lényegesen nagyobb épületre van szükség. Az orosz parancsnokkal bejárjuk a környéket. A Tárogató-út 2. alatt kötünk ki: Kereskedők Menháza (Megyery Krausz Lajos alapítvány). A német Gestapo használta, most orosz katonaság. Gevorgján őrnagy kiüríti számunkra, — az orosz konyhán még kitűnő káposztalevest is kapunk.

Január 20. Berendezkedés az új épületben. Robinsonnak érzem magam. Piszok, betört ablakok, egy-egy helyiségben összezsúfolt bútor, írószer, amit a menekülő németek már nem tudtak elvinni. Megbeszélés a megválasztott előljárósági tisztikarral. Érdekes társaság, érdemes a nevüket feljegyezni. Előljáró Záborszky László tanácsjegyző, osztályvezetők: szociálpolitika: Harkai Schiller Pál egyet. m. tanár, — közoktatás Kovács Albert polg. isk. tanár, — közlelemzés Keller Nándor, a Községi Élelmiszer-üzem osztályvezetője, — adóügy: Littke László, — lakásügy: Tapolczay Gyula, a Nemzeti Színház művésze, — műszaki: Szász Frigyes gázgyári főmérnök, — közegészségügy: Kulín László debreceni egyet. m. tanár, — anyakönyv: Tóth István ügyvéd, — köztisztaság és helyreállítás Siklody Ferenc építőmester, — légtalalom és tűzrendészet: Czibur András ny. altábornagy, — kereskedelem és ipar: Lehotzky Pál vállalkozó, — rendőrbíró: Gorove István ügyvéd. Csupa lelkes ember. Lelkességük pótolja a szakértelmet. Új világ születik. Percek alatt beosztjuk a helyi-

segeket. A berendezkedés már mindenkinek saját gondja. Magam egy kis szobát foglalok el, — egyetlen beosztott tisztviselővel, Balás Kornél tanácsjegyzővel végezzük a polgármesteri munkát, titkár és gépíró is közös az előljáróval. Hivatalos óra reggel 8-tól besötétedésig. Első feladat ablakok beüvegezése vagy legalább bedeszakázása és a központi fűtés lehető rendbehozása. Kitűzzük a nemzeti lobogót és az orosz zászlót. Feliratok készülnek. Észre sem vesszük, hogy eltelt az idő, hogy halálos fáradtak vagyunk, hogy pár kilométerre folyik a harc, hogy a közelünkben is bombák csapódnak, hogy mindenfelé hullák, állati tetemek, fegyver és autórongsok hevernek. Már nem hajótörötteknek érezzük magunkat, hanem országépítőnek. Be jó, hogy megint dolgozhatunk!

Január 21—24. Igazolványt kapunk az orosz parancsnoktól. Külön fejezet: igazolvány. Mindenkinek legfőbb gondja. Anélkül bizonytalan a mozgás az utcákon, a hadseregnek állandó munkára van szüksége, igénybe vesznek minden munkaerőt. S a háborús munka bizony fáradságos és veszélyes. Tömegesen jelentkeznek inkább a közigazgatásra, de úgy látom sokaknál az egyetlen cél: igazolványszerzés. Nagyon megrostálják a jelentkezőket. A kiadott igazolványokat is be kell vonni: német kémeket fogtak, akik alig felismerhető hamisítványokat készítettek igazolványainkról. A központi fűtést úgy ahogy rendbehozták, de azért melegen felöltözve lehet csak a hideget kibírni. Új osztályokat kell létesítenem: Széman Sándor min. tanácsos vezeti az általános igazgatási osztályt, — Jancsó Vilmos kertészeti aligazgató veszi át a köztisztaságot, — állatorvosokat állítunk be, — 12 tagú tűzoltóság dolgozik kéziszerekkel, — mentő és betegszállító osztagot alakítunk, jó hasznát véve a légoltalmi felszereléseknek. Meg kell szervezni a közmunkahivatalt is. »Egészségházat« állítunk fel: ambulancia és egészségvizsgáló, dispensaire. A műszaki osztályon egyesítjük a víz-, gáz- és elektromos műveken kívül a BSzKRt, sőt a posta- és telefonigazgatóságot is. Tényleg gyakorlati közigazgatást állítunk be, nem az íróasztal melletti elképzelések alapján, de az

élet mutatkozó szükségletei szerint. Az anyakönyvi ügyekkel vagyunk kissé megakadva: születés, halálozás feljegyzése akadálytalanul megy, de házasságkötést államilag kinevezett anyakönyvvezető nélkül nem végezhetünk, tehát a házassági szándékot kötelezően feljegyezve, figyelmeztetjük a sűrűn jelentkező feleket, — közöttük oroszok is — hogy a rendes állapotok visszaálltával törvényes formák közt kell újból megjelenniük az illetékes anyakönyvvezető előtt. Az egyházak azonban örömmel elfogadják ezt a tanúsítványt is. (Utóbb tett előterjesztésemre 1945. októberében kiadott kormányrendelet külön paragrafust szentel a mi házasságkötéseink legalizálására.) Vajjon hányan fognak áldani és hányan átkozni ezért a gestiónkért? Az élelmezés, ha hiányosan is, de funkcionál. Szerencsére az igazgatásunk alatti területen sokan felhalmoztak és elég nagy mértékben megőriztek élelmiszerket, úgy hogy aránylag kevés a közellátásra szoruló háztartás. Mégis állandóan szaporodik az ellátatlanok száma, de a feltalált készletekből, önkéntes adományokból és a más célra már nem használható lovak levágásával már az első napokban népkonyhát állítunk fel, mely hamarosan 100, sőt nemsokára 1000 ebédet tud kiosztani. Naponta megkóstolom, — igazán jóízű. Persze szigorúan vizsgáljuk: tényleg rászorul-e a kérelmező? Sajnos, az Új Szent János-kórházban és a Bólyay Akadémián tárolt nagyobb élelmiszerkészletek nagyrészt illetéktelen kezekbe kerültek. Rögtön megpróbálunk a környező falvakból való beszerzéssel is, — legnagyobb nehézség a fuvarhiány. A szociális segítség főleg használt ruhanemű és cipőanyag összegyűjtésével és szétosztásával teljesíti napról-napra súlyosodó feladatait, — mind nagyobb számban jelentkeznek menekültek, s a még folyó harcok színteréről evakuáltak. Hány szegényembert, de hány országoshírú egyéniséget is kell így megsegítenünk! Nagy munka a temetetlen hullák elföldelése és a sok száz állati tetem elásása. De teljes erővel fekszünk bele ebbe a munkába is, — talán elkerülhetjük majd tavasszal a járványokat. Egészségügyünk elég jó:

meglehetősen gyógyszermenyiséget sikerült tárolnunk és több mint száz orvosunk van. Elegendő számú kórház, gyermekvédelmi és karitatív intézmény áll rendelkezésre, csak ellátásuk szerez néha főfájást. A lakásügyben, úgy látom, a menekültek elhelyezése fog nehézséget okozni. Víz-ellátási bajaink napról-napra súlyosabbak. A vízvezeték nem funkcionál. Karavánok vonulnak az utcákon edényekkel felszerelve, kutakhoz, melyeket ellenőrizünk, de mégis felhívtuk a lakosságot, hogy forralja a vizet. A rendelkezések közhírré tétele nem könnyű feladat. A sajtószolgálat csak pár napig működhetett, — plakatirozni papír-, nyomda- és kiragasztási nehézségek miatt nem igen lehet, megpróbálkozunk a legprimitívebb móddal: a kidoboltatással is, — végül is egyetlen lehetőségként a még fennálló légtalmi szervezetet tudjuk felhasználni. A bajba jutott emberek egyik legrosszabb tulajdonsága: a rémhírterjesztés, váratlanul elmarad, inkább a jó, sőt megálmodott megoldásokról folyik mindenféle a beszélgetés: a megalakult debreceni kormány Budapestre jön, megkötötték a fegyverszünetet, magyar hadsereg is harcol az oroszok oldalán, külföldi segítségre számíthatunk, stb.

Január 25. Mint mindig: tele a hivatal érdeklődő, panaszkodó felekkel. Egyéni és családi tragédiák hosszú sorát kell naponta végighallgatnom. Ha drámaíró volnék, évekre elegendő témaanyagot szedhetnék össze. Ha segíteni nem mindig tudok is, maga az, hogy legalább meghallgatom, s amennyire lehet, megnyugtatom a panaszkodókat: máris eredmény. Valahogy olyan szellemi Noé bárkájának érzem hivatalunkat. Közönségünk a lehető legvegyesebb. Az elmúlt idők vezéralakjaitól a legegyszerűbb emberekig mindenki azt érzi: szükség-városházunk az a kijegecesedési pont, melyhez csatlakoznia kell. Megtanulom még jobban szeretni, de egyidejűleg még jobban le is nézni azt a kétlábú fajtát, melyet nem tudom milyen jögon nevezett el a nagy Linné »homo sapiensnek«. De általában azt mondhatom: Buda népe jobban állja a megpróbáltatásokat, mint reméltem. Nagyobb az a rész, mely megnyugvással, reménykedéssel veszi valóban súlyos sorsát, mint az elégedetlen bajkeverő. Nevetni, de egyszersmint dühöngésig bosszankodni csak olykor kell, mikor például valaki azért tesz panaszt, hogy »társadalmi állása« miatt nagyobb lakásra lenne igénye, — a lakáshivatal pedig csak két szobát utalt ki neki, — vagy hogy a szociális osztályon nem kapott felöltőt, holott a bundája rámelegedett, esőköpenye pedig még túl könnyű viselet, — másoknak készletei nagyon fogytán vannak, alig néhány hétre telik már, adjunk néki tehát ebédjegyet. Az ilyenekkel — szerencsére kisszámú kivétel — persze a legkíméletlenebbül járunk el. Leginkább azt érezzük meg, hogy teljesen el vagyunk vágva a világtól. Hajótöröttek szigetlakó életét éljük, egy milliós nagyvárosban, a civilizált világ kellős közepén, a huszadik

században, a rádió, a repülőgép korában. Óriási szenzáció: kétnapi kalandos utazás után megjön Pestről az első sajtótermék: a »Szabadság«. Felolvassuk, írógépen sokszorosítjuk minden betűjét. Bizalominjekció számunkra ez a gyűrött rotációs papír.

Január 26—31. Folyik csendben a munka. Néha annyi az érdeklődő, ügyes-bajos fél, hogy alig tudunk mozogni, pláne, hogy a rendőrség is ebben az épületben van. Dacára ennek, többször betörnek raktárainkba — kevés élelmet, de aránylag több ruhaneműt visznek el. Reggelenként osztályvezetői értekezlet van nálam, de apró súrlódásoktól eltekintve, a legnagyobb rendben megy minden. S ha mégis erőt vesz embereimen az elkeseredés, kéznél van a »Nacselnik kvartyira« (ahogy elneveztük), lakáshivatalunk vezetője: Tapolczay Gyula kifogyhatatlan humorával. Sosem fogom elfelejteni neki, mennyit ért mindannyiunk számára az a mosoly, sőt kacagás, melyet egy-egy mondása, gesztusa varázsolt elő. Orosz parancsnokunk rendelkezésére nem is egyszer kell kivonulni az egész közigazgatási személyzetnek, s az épen itt időző feleknek az utakra havat lapátolni. Egészséges testmozgás és talán hozzásegít, hogy az ostrom mihamarabb befejeződjék. Máskor autót tolnak ki a kátyúból, — egy-egy tisztviselő elmarad: sáncot kellett építenie, vagy egyéb munkát végezni a hadsereg számára. A háztulajdonosokat és lakókat kötelezzük nemcsak a járdák, de az úttestek takarítására. Természetesen nagy nehézségek adódnak a beszállásoláshoz, s általában a hadsereg ittlétéből, de az orosz parancsnokság lehetőleg segítségünkre van. A magyar rendőrségnek nehéz a dolga fegyvertelenül, — helyenkint megismétlődik az ilyenkor fejét mindig felütő csöcselék fosztogatása. Értesülést kapok, hogy működik már a III. kerület közigazgatása is, úgyszintén a »Zugliget« kerület. Orosz parancsnokunk összegyűjt bennünket, felolvassa és tolmácsával lefordíttatja a »Pravda« cikkét a fegyverszünetről. Csakhogy legalább idáig eljutottunk!

Február 1—6. Felkérésemre megjelenik nálam Kacsóh Bálint államtitkár, a »Zugliget« kerület elöljárója, megbeszélem vele a közigazgatás egységesítését, úgy látszik be kell hosszabb időre rendezkednünk, — még mindig tart az ostrom és összeköttetést Pesttel csak egészen elszórt esetekben sikerül létesíteni. Értesülök a pesti városiigazgatás működéséről, vezetők megválasztásáról. Felkeres Morvay Endre alpolgármester. Kérem, hogy vegye át a városvezetést, de arra hivatkozik, hogy egészsége még nem áll annyira helyre, hogy vállalhatná és egyébként is az első alkalmat felhasználja arra, hogy átmenjen Pestre.

Február 7. Sikerül vállalkozót találnom, aki részletes jelentésemet átvigye Csorba Jánoshoz, Budapest új polgármesteréhez, kitől már másnap megkapom a választ, — jóváhagyást eddigi működésünkre és rövid utasításokat a jövőre. S ezzel lezárul a »budai közigazgatás« első fejezete és Hősora!

